

DNEVNIK DRAGUTINA RAKOVCA

Priopćili E. LASZOWSKI i Dr. V. DEŽELIĆ ST.

25. Danas čitam u br. 84. novinah Narodnih, da je nj. jasnost herceg Filip Battyân ⁷⁾ na prošnju župnika Ludbrežkoga, vicearkizakana Vračana ⁸⁾ kao mēstnoga škole ravnitelja, za školu, utemeljenu u svojoj gospoštini Ludbregu, u ime knjigah i darovah za bolje naprēdujuću mladež, za školske godine 184^{3/4}, 184^{4/5} i 184^{5/6} odredio 10 for. srebra; i da se to od verhovnoga ovdašnjega školskoga ravniteljstva dostavlja do obćenitoga znanja sa željom, da bi se, kamo sreće, i drugi, kojim je stalo do odhranjenja puka, ugledali u primēr ovaj plemeniti — Kukavno po odhranjenje puka našega, ako bude zaviselo od velikašah (a stranom i plemićah) horvatskih, — U istom broju narodnih naših novinah čitam danas kratku pripovēst, o novom zvonu, stolne cērkve zagrebačke; kao što slēdi: »Priē dvē godine u oči sv. Ladislava kralja dogodi se, da je glavno zvono stolne cērkve zagrebačke puklo, tako da je bilo od potrebe dati ga prelēvati. Preuzvišeni g. biskup zagrebački J u r a j H a u l i k odredio je za istu svērhu 1000 for. u srebru, u slēd šta se je zvono odmah ovdašnjem zvonolēvcu H e n r i k u D e g e n u ⁹⁾ predalo, da ga prelije. Ovaj je dēlo srētno svēršio a d. 12. t. m. na dan sv. Maksimiliana bilo je isto zvono iz zvonolēvarnice od osam, cvētjem i vērpcami urešenih volovah na kolih izključivo za ovu svērhu napravljenih, pratjeno od mnogobrojnoga puka uz svečanu tutnjavu sviuh zvonovah k stolnoj cērkvi doveženo i d. 18. t. m. srēčno u zvonik dignuto, odkuda će do mala pobožni puk u dom božji počēt prizivati. — Zvono ovo i zato je već znamenito, što je prvo dēlo ove vērsti u Horvatskoj — Nit ćemo se serđiti njime; jer ne samo što je u lēpom razmērju zvono ka kruni, nego i nadpisi, kipovi i ukusni uresi, kojih na njem ima, vērlo su lēpo izvedeni, i u obće cēlo se dēlo razmērjem, snažnostju i točnostju tako odlikuje, i neumorni trud i vērštinu svoga majstora tako očito pokazuje, da mu zaista nije trēba druge preporuke. — Što se već samoga zvona tiče, ima na njem a) slika presvetoga Trojstva; b) slika razpetoga spasitelja, pod njim pako sv. (blažene?) majke Božje Marie i Marie Magdalene; c) slika sv. Josipa, s dētetom Isusom na ruci; i d) slika sv. Stēpana, ugarskoga kralja. Napisi se slēdeći čitaju: Skoro na okolo: Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis. Miserere nobis. Ecce Crucem Domini. Fugite Partes Adversae. — Adoramus Te Christe, Et Benedicimus Tibi, Quia per Crucem Tuam redemisti mundum. — Malo niže pako s jedne strane: Sanctissimae Trinitatis Gloriam, Crucifixi Dni. Salvatoris Laudi, Honorique B. V. Matris Mariae, Et Sponsi Hujus S. Josephi, Ac Divi Regis Stephani — Campanam Hanc Munificentia Exellmi., Illustrissimi etc. Rdssi. Dni. Praesulis Georgii Haulik Et Dos. Cath. Ecclae. Sponsae Ejus Dicavit. — I s druge strane: Quam Illmo. Ac. Rdssmis. Dnis. Jos. Schrott Praep. Majore Et Eppo. Bel-

6 cipelah i dolnji njegov okrug čini 21 cipelu. Odatle se vidi, da je ne samo mnogo težje, već i znamenito prostranie, nego što biaše njegov predšastnik. — Nam ovdě drugo nezaostaje nego na koncu ovoga opisa s pěšnikom zavapiti:

Simo ! Simo !

Svi drugovi, u kolo stanimo !

Da kårsteći zvon naš posvetimo !

S l o g o m, bratjo, njega nazovimo ;

Nek sakuplja ljubeće občine,

Da se slože, svěšěrdno sjedine.

Dotle narodne Novine. Mi pako dodajemo, da je zvonolěvac sam kazivo, da zvono ima samo 110 centih 19 funtih i da on ostaje pri toj mēri, i kao pošten čověk za suvišak nije zahtěvao više platje. — Danas od $\frac{3}{4}$ na tri sata poslē podne zvonilo je pěrví put novo zvono do tri sata. Mnogima se dopada a mnogima nedopada glas njegov a někoji su kazali, da mnogo spominje na zvono Bečko. — Juče stiže u Zagreb iz Beča vrativši se Zengeval. On kaže, da se ništa izvěstnoga nezna niti o reštauracionalnoj stvari, niti o protomedikatu. U poslu reštauracije zabranjeno je kaže svim kod kancelarije pod kaštigu od kasacije išto přěpovědati, sada je stvar u kabinetu. — Čitam u novinah, da je Josip Jurjević, u kralj. sveučilištu peštanskom profesor statistike i rudarskoga prava, na vlastitu svoju prošnju u stališ mira postavljen. Mene věst obuzě radostnim čutjenjem, jërbo taj vrědñi muž, rodom Horvat, veliki je domorodac i nadamo se, da će odsele obitavati u Horvatskoj. — Danas je odpodne častio u kući Babićevoj meni naproti kod svoje ljubeznice kateketa i exhortator akademički Stěpan, rodom Horvat. Kod njega su bili sami Magjari i Magjaroni i larmali su do $\frac{1}{4}$ na 12 satih po noći kao pijani muži u kěrcmi. — Danas je kod moje matere bila Turopoljka jedna iz Kurilovca, po imenu Blažekovička, (rodjakinja po Ilirih izabratoga velikoga sudca sl. varm. Zagrebačke. Ona je mojoj materi kazivala, da sad u Turovom polju sve ide na opako, da su svi na ubogačku palicu došli. ¹⁰⁾ Da moraju komešu Jozipoviću u dieti ne samo 8 fr. na dan platjati nego mu napose i konje i kočiaše i kuhara itd. izděržavati. (Jozipović kao što čujem od mladoga Hatza, koj je nedavno u Požunna bio, karta se jednako, i za dva dana, što se je tamo bavio, zaigrao je pěrví dan 800 drugi pako dan 700 fr. srebra.) Turopoljci (što je prie nečuvěno bilo, platjaju sad zirovinu. Tako jedna kuća sama do 45 fr. srebra. Osim toga i porěze za komeša. (Ala Oconell.). Nu oni su svakdan nezadovoljnii, osobito ženski spol, koj je sada svih svojih uresah i nakitah po toj neobičnoj štibri lišen. Turopoljkinja sad jedna drugu nepolazi, jërbo neima pristojne oděće, na koju one mnogo děže. Bogatie se sa siromašnimi porugivaju, a siromašnije, da mogu išta primoći, krađu svojim domarom pšenice itd. Odtuda slěde diobe, kojimi si samo turopoljski poglavari těrpaju džepove. To je sadašnji stališ Turovoga polja pod Jozipovićem. (Ja sam im kazo, da zlo po njih, odkad njih polaze kojekakve ništarije, Magjaroni, gladuši i advokati. Něgda je Turopoljac sam lično svoj sudac bio, sam svoju pravdu vodio, a sada ima pri svakoj najmanjoj pravdi advokata, koji se ne stide na dan potrebovati po 4 fr. srebra bez prilike i bez košte, (kao onomadne advokat (misera Creatura) Kranz u pravdi Jancetićevoj) gđě je moj otac sve radio, a advokat plemića ogulio.

26. Danas je kod nas bio Turopoljac Brebrić i on nam je kazo, da će se sad dĕliti Jancetići, i da sadašnji namĕštni župan Pogledić jedva ĉeka i sam nagovara, da moŹe samo koga dĕliti (samo da si on napuni kesu). Od takvoga dĕla idu njemu 24 forinta i svaki dan, dok dĕli, 2 fr. srebra). Tako je onomadne oddelio otca Ciĕetića od sina na prošnju sinovu. Drugi bi Źupan bio sina na nekoliko danah, dok se neupokori, u Lukavac grad poslao, al Pogledić dao mu je drage volje dĕl, zašto, da ima akcidenciah. — Ćujem od majura Sabljara, da će izići novo izdanje od Stullieva rĕĕnika u Dubrovniku, u talianskom i ilirskom jeziku s poĕetka. To je sve lĕpo, samo kad bi se tiskao ilirski dio novim pravopisom. Nu Dalmatince je teŹko prikloniti na to, jerbo imadu svoju klasiĕku (dubrovaĕku) literaturu, i s literaturom dĕrŹe se i ortografije starinske, kao guzice torica. Nu u svoj ostaloj Iliriji drugi je sada duh zavladao. Tako ĕujemo, da je izdavatelj Zore dalmatinske pisao liĕkoj regimentu, neka bi samo kupila predbroj-nike, pa da mu je odgovoreno, da ĕe predbrojiti, ako bude izlazila s novim pravopisom. — Danas je bio u poslovnici hrvatsko-slavonskoga gospo-darskoga društva major Sabljar¹¹⁾ i Vraz. Mi se razgovarasmu koješta, major koj je svoje rude, dĕrvad iz liĕke regimente, i kebre horvatske i iz inih pokrajinah, i nĕkoje trave poklonio društvu, predao mi je i katalog onih stvari u koliko je moguĕno bilo i s ilirskimi imeni. U slĕd toga di-vanismo mi trojica kako bi dobro bilo, da se izda rĕĕnik podpuni ilirski, na što Vraz odgovori da u Źtajerskoj i Kranjskoj 24 mladića o tome rade i da misle izdati ne rĕĕnik slavenskoga narĕĕja, nego upravo ilirski na ĕelu. To bi vĕrlo lĕpo bilo, ali i rugotno za nas Horvate. Gaj je taj svoj nĕmaĕko-ilirski rĕĕnik izdao, pa u koju ĕenu, po 5 fr. srebra, koliko ima njih, koji su kadri toliko novacah za jednu samo knjigu dati. Pa Gaj,¹²⁾ kao što se vidi, radi samo za svoj dŹep,¹³⁾ on nije u slovotiskarskom obziru ništa Źrtvovao. Tako na primĕr Izbor Igrokazah, to su sami stvorovi tudjega pera, pa on sam i nitko drugi od njih vuĕe korist. A što nije njemu samom koristno na nadaš to se i vuĕe, tako na primĕr »Kolo«. ¹⁴⁾ Tretja knjiga Kola nije zato tako duĖo izišla, što nije bilo po tretji mĕsec papira.¹⁵⁾ U prvoj tiskarni da neima tako duĖo papira. Da je sad Landauer u tiskarnici Gajevoj, to se sve nebi bilo dogodilo. Tako toĕnoga faktora neĕe Gaj nikad više dobiti, On je bio njegova desna ruka, pa ipak nije hotio da mu povekša platju, sastojeću samo od 400 fr. srebra. Landauer ode u Tĕrst, a sadašnji faktor, rodod Magjar (niti Sĕna Landauerova mnogo nerazumĕ). Nu dosta je, samo dok se moŹe kazati, da ima faktora u tiskarnici. To je i uzrok, zašto su korekture tako slabe. — Danas sam ĕitao reprezentaciju stališah i redovah Galiĕkih i Vladimirskih medju ostalimi govore glede narodnosti: »Napokon zahvaljuju se vĕrni stališi i redovi na previšnjoj odluci od 21. rujna g. 1841. (u kojoj im se milostivo dopustja, umnoŹenje po moguĕnosti u zemlji parokialnih školah, gĕĕ ĕe dĕca siromašnih roditelja dobivati poduĕavanje u materinskom jeziku. Istina ta je u obĕe priznata, svĕtli gospodaru! da vas narod mora zaostati u izobraŹenju, ako mu se jezik zanemari, nauk, u tudjem jeziku podĕljen, moŹe pojedine znamenite glave izobraziti, ali u vās narod nesilazi, niti mu se u kĕrv i Źivot preliĕva, tako da bi ga poboljšao, oplemenio i ublaŹio. Da puk izobraŹenja trĕba, da se moŹe s ostalimi podloŹnici Vašega c. k. veliĕanstva uzporediti, da pripoznade dobroĕinstva otĕinske vlade i da svoje podloŹniĕke duŹnosti pod-punoma i radostno obavlja, o tome se nemoŹe ni sumnjiti; i odanle pro-izniĕe potreba, da se jezik narodni uzveliĕi. Budući pako narod navadno ondi samo naprĕduje, gĕĕ mu viši i izobraŹeni stališi put pokazuju; zato

je neobhodno potrebito, da se svi stališi materinski svoj jezik nauče. Očekivajući s toga u potpunosti pouzdanosti milostivi odgovor vašega veličanstva na našu lani podnešenu molbu glede uvođenja poljskoga jezika u sudišta, prosimo jošte vaše c. kr. veličanstvo, da jeziku poljskom poděliti izvoli veće razprostranjenje u svih školah, imenito:

a) Da se u trivialnih školah pravila nēmačkoga jezika i drugi nauci u poljskom jeziku predavaju;

b) Da se u normalne škole na mēsto dosadanje ostarēle, i stupnju, na kom ovaj nauk stoji, neprimērene gramatike, uvede druga dobra gramatika poljskoga jezika, i da ju u svih klasah uče.

c) Da pako mladež, prelazeća iz normalnih u višje škole, nezaboravi materinski jezik, neka izvoli vaše c. kr. veličanstvo dopustiti, da se tako u gimnaziah kano i u filosofii jedan barem nauk, i to nauk vēre u poljskom jeziku predaje. Nova ova uredba neće u izvēršivanju na zaprēke nagaziti, jerbo katekete, budući duhovnici, znadu svi domородni jezik; i zaista nauk vēre, u narodnom jeziku raztumačen, laglje će mladež razumēti, radostnie učiti i dublje ga u sērce usaditi.

d) Da učiteljem humanitetnih klasah bude ne samo dozvoljeno, pače da im bude dužnost vēžbati djake isto tako u poljskom stilu, kano u nēmačkom i latinskom.

e) Da se po svih filosofičkih zavedenjih ove kraljevine utemelje katedre za poljski jezik i literaturu, kao što je na lavovskom sveučilištu; i napokon

f) Da bude nauk jezika i literature poljske za sve djake, ili barem za one, koji se k duhovničtvu i činovničtvu prijavljaju, studium obligatum. — Svako dobročinstvo vašeg c. kr. veličanstva užje spaja podložnike s prestoljem; vērni stališi mole i ovo dobročinstvo kod podnožja prestolja vašega veličanstva, i njegovu plodovi prelijeti će se i na potomstvo; vērni stališi žele, da najudaljenii odvētci u jeziku, od otacah naslēdjenom, ime vašega veličanstva blagosivljaju.»

Dotle reprezentacia, a sada primetjuju Nar. Nov. nekoliko redaka, koji je ništanemanje censor izbrisao:

»S radostju gledamo, kako se i naša jednokērvna bratja poljska za svoju narodnost i jezik brinu; to nekanambude oštarostan, da se unjihugledamo i istim putem udarimo. — Bilo je spisateljah, koji su Galiciu proglasili za zemlju, u duhovnom mērtvilu zēvajuću; pak evo kako su lēpo galički stališi korbutu oprovērgli. — Samo da im Bog dade srēče i uspēha, da na započetoj stazi zajedno s ostalimi slavjanskimi narodi postupati uzmožu; neželimo mi bojne slave, nećemo zaustavljati druge narode na putu k prosvēti, to jednomolimo — ito valjda nije pretērano zahtēvanje — da se i nam Slavjanom dozvoli izobraziti se i prosvētiti, ter ovako k obćenitom blagostanju ukupnoga čovēčanstva svoj dio doprinositi.«

27. Danas i ovih dana razneo se je glas, da je Zdenčaj¹⁶⁾ postao pravi dēržavni vēčnik, dakle Excellentissimus. Mi toj vēsti nevērujemo, nu nemogućna nije, sētimo se samo, kako je dvor Generala Čolića, na kog su prošaste godine svi magjarski novinari i sve varmedje vikale, što je u

Nikola Zdenčaj Zahromić-gradski.

Ban Haller.

jednoj varmedji, koja mu je magjarski pisala, odgovorio, da on tog jezika nerazumě, i neka mu u buduće pišu němački il slavjanski — u pěkros Magjarom imenovao komandirenderom u Temešvaru, akoprem su Magjari zahtěvali, da ga dvor s generalie svěrgne i udalji

Juče stiže u Zagreb Englez Luci, koj naměrava parobrodom brodití po Savi. Danas odě s Havličkom u Sisak.

Danas me zamoli Vraz, da mu posudím 1. srebra, neima kaže, što grizti, za jedno 14 danah nada se, da će dobiti novacah od Kočevra dra. Onomadne kad je išo u Moslavínu, posudih mu takodjer 1 fr. srebra.

Vraz mi je danas kazo, kako se zovu u Štajerskoj razne věrste od groždja:

bělo: pošipanec, (najbolja věrsta); Moslovina (Mosler): belina, topolina, zelenika, Kozjak iliti Kozlovčak, muškat.

černo: V r a n i k, Kavčica, muškat.

červeno: r a n f i o l, kralovina. (Vidi Hlubek věrste Kranj. groždja.)

Nu to nisu još sve věrste. — Obeća mi takodjer, da će mi priobćiti imena Moslavačkog groždja.

Danas sam bio kod Zengevala,¹⁷⁾ koj se je iz Beča vratio, od $\frac{1}{4}$ na 3 do 4 ure. On mi je koješta pripovědao. Jednom rěčju kaza mí, da se Horvati glede narodnosti i municipalnosti neimaju ništa bojati. — Palatinu je već predata rezolucia glede horvatskih ablegatah poradi slobodnog govorenja u latinskom jeziku. — Zaključki slavonskih varm. učiniše samo veliku buku. Sěčnu to nije pravo, premda je i on inače za narodnost i municipalnost. On samo kaže, zašto nebi poklisari slavonski sada magjarski u dieti govorili, kad su se već i u priašnjih dietah magj. jez. služili. Zlatarović R. gori mnogo hasni. On je bio kod sviuh min. i članovah od kan-

celarije. — Kulmer se žestoko dèrži. Ban ¹⁸⁾ je takodjer svake nedèlje u Beču i mnogo za nas radi. — Zengevalu su kazali, da stvar ta nebi tako daleko došla, da je odmah posle reštauracije odišo vèrhovni župan u Beč, te dvor informirao. — Posle varaždinskoga administratora Erdödyja ¹⁹⁾ Nep., proti kom su st. i red. sl. var. upravili reprezentaciju, bila je sèdnica u Beču, i on će dug nos dobiti. Svi u Beču hvale stališe i redove var., što su u svojoj kongregaciji, koju su posle razpusta administratorova, nastavili bili pod predsjedom podžupana Švagla, u ništa se drugo upustili nisu nego u pretresanje o reprezentaciji. — Jozipović neima ni u Beču ni u Požunu kredita. U Požunu zovu ga Magjari penzioniranim kapralom. — Biskup se pripravlja, kako će on Jozipoviće opet šibati, šta je na povod njegov Beöthy u dieti reko, da bi trebalo, da se njemu oduzme biskupia zagrebačka i dade biskupija rožnavska ili da se turi u kloštar, da nebude mogao praviti toliko špampanada. — Govorio sam sa Z., kako će sada pèrva naša briga biti, da se sabere ponèšto novacah, te da se Turopoljci na pravu vèru obrate. Ja sam mu pripovèdao dogadjaje naše u Markuševcu i Turopoljke B. s mojom materom u Zagrebu. — U Beču su već svi uvèreni, da mi imademo pravo. Štajdaher takodjer i poklisari naši mnogo tamo rade.

Dobio sam špičastog kestena, što raste u Sisku. Siščani ga dosad nisu jeli, misleći da je divji, nu sada ga jedu, i koji ga jedu, kažu da je tako dobar, kao i drugi obični kesten.

Prekojuče je bila berba kestena u varoškoj šumi u Gračanih. Gostiuh je bilo je preko 40 od sviuh stališah. Lancadelica (pèvačica) pèvala je od 4 do 6 satih. Društvo je bilo veselo i neobično tako lèpo i složno, da su se svi zadovoljni kući povratili i isti opat Pogledić ostao je do mèrke noći, što vèrlo mnogo znači. Nu to nije lèpo, što su Vaninia (aktera) tako opojili, da nije mogo kući, već ga natovariše na kola (i poveda se, da je putem, kabanicu i hlače podero).

Ove godine je dao varoš potaracati (nu slabo) dugu ulicu tja do Kriegerove kuće, Ilicu gornju i mletačku (Benetačku ulicu).

Prus mi je kazivo, da moj katekizam pravi veliki furore, i zamoli me, da mu daj 10 eksemplarah za u Beč.

Ovih danah je mladi Ferić, jurat, kojega je otac veliki magjaron, poslao k meni po katekizam.

Ala kako sada stvari kod nas stoje. Tako je u seminaru u Otoku kasnar, koj ima ime Rationistae bez da vodi računah. On samo jede i pije, što god radi naopako radi, a gospoda ga tèrpe, mora da je medju njim i rektorom seminariskim potajni nekakav savez.

Magjari okèrstiše Turovo polje Turmezöom. Inostranac, kad to ime čuje, mislit će, da su tamo sami Magjari. Nu to nije ništo novoga kod njih. Magjari hoće da pod silom bastardiziraju sve narode pod ugarskom krunom.

Zengeval je i kod kancelara bio i kazao mu, da se dvor od Horvatah (kao što se i razumè) neima ništa bojati, nu Horvati zahtèvaju dvè stvari, pèrvo da im narodnost i municipalnost neskvèrnuta ostane, a drugo da se potvèrdi reštauracia. Na pèrvo je odgovorio, da se Horvati neimadu ništa bojati, a na drugo se je nasmijo, u tom gèrmu zec leži. On nije htio da kaže, što je zaključeno u tom obziru u kancelarii. Auf Speck fängt man Mäuse. — On je bio i kod biskupa Kukovića, i natuknuo mu što se čuje od njega i od palatina. Na što mu biskup odgovori, da nije baš tako bilo, kao što se pripoveda, nego da mu je palatin samo pod nos dao, da duhovništvo

toliko sad u kongregacie ide. Na što mu ovaj odgovori: Kako da neide, kad se o njegovoj koži radi. Ec.

28. Čujemo danas, da su u Metliki uhvatili razglašenoga lupeža Kvakaka, koj je iz varmedjijske kuće skočio, i već se nekoliko mēsecih okolo klatari. On je bio koj je sa svojom družbom ukro u Zagrebu u laškoj ulici štacunaru 3000 forintih razbivši po noći dućan, on koj je upalio štagalj Krafta fiškala u Tuškancu, on, koj je Lovinčićku okrao. S njime u savezu biahu, kao što se kaže, mnogi odlični ljudi, o kojih čovjek nebi ni mislio, da mogu šta takvoga učiniti. Tako n. pr. tērgovac kaptolski Gerechtshamer, koj je zajedno i kapetan bio Kaptolske gradjanske čete. K njemu je Kvakak sve pokradjene stvari nosio, tako i kaže, ukradjene u Tērpučevoj kući medju Trabami. Od njega je dobio nož, kojim zakla jednog mlinarskog dečka u Savskoj ulici 'to je njegovo jedino poznato ubojstvo). Zaklao ga je pak samo zato, što mu ovaj, videći ga, da samo razbija i otvara vrata od jedne kuće, nesmotreno povika: Poznam te, poznam te! — Proti Gerechtshameru teče investigacia. Najviše ga tērši drug Kvakakev, koj je već u železju. Gradjani time proštuirani uzeše mu zastavu, i neće više da ga spoznaju za svog kapetana. — Uхватjeni Kvakak danas je u Karlovcu, sutradan će biti u Jastrebarskoj, a prēkosutra u Zagrebu. Našli su kod njega 3000 fr. srebra. Iz toga se vidi kolika je razlika medju policijom zagrebačkom (u glavnom gradu pod konstitucijom ugarskom) i policijom metličkom (u neznatnom selu pod naredbom nēmačkom). — Osim Kvakaka (rodnom Horvata iz Zagreba) ima još više lopovah u Horvatskoj, tako se je onomadne čulo, da je jedan soldat, vrativ se kući u Moravče, unišo u jednu kuću i nekakvoj staroj baki odrēzo požirake.

Moravče su u obće nesrētno mēsto. Tamo živu ponajviše sami plemići, prosti, dakle pravdaši, skloni na puntarie. Na čelu njiovom stoji sad porad reštauracie njihov župnik Zrinščak (čovjek sirov i pijanica skupa sa svojim kapelanom Doželinčićem, kano da su ih golubovi sabrali) koj gotovi s nijednim svojim susēdom u slozi neživu. On tamo svēt jednako bunu i onomadne je popuntao plemenitaše proti Čačkoviću (glavnom svojem neprijatelju) koji nije dopustio, da ljudi prolaze preko jedne staze na zemljištu njegovom. Ljudi dodjoše oružani na njega, a on ne budi len, opali dva čoveka s puške, koji su odmah mērtvi svališe na tlo. Porad toga čina dobio je (premda nedužan i kao vatren Ilir) kriminalske akcie od sl. varm. Zağr.).

Čujemo da je Čegelu bolje. Hvala Bogu.

Klobučarić je juče pisao Lukinacu, da je sigurno, da je izdata resoluca poradi latinskoga jezika, nu da još nije publicirana. Ja mislim da će se Magjari dvoru oprēti, i da će posle dvor prinudjen biti razpustiti dietu.

Danas mi je kazo Rober, da se čuje, da će po svoj prilici Erdōdi u pērvu var. kongr. doći (sa svojimi kazinisti), i zamoli me da bi dobro bilo pisati Varašdincem. Ja sam mu kazao, da ću opomenuti Babukića, koj je u većem savezu š njim nego li ja.

Juče mi je Zengeval kazo, da će Slovaci, svakako dobiti novine, konzilium je dobro mnenje dao, samo je collegium censurae proti njima. Vidit ćemo, stvar još nije niti u kancelarii ni u kabinetu bila.

Ovih danah bio je kip Gajev, po Heinrichu maljan kod biskupa Schrotta. Svima se osobito dopade. Schrott je kazao da nema ništa proti Gaju, samo mu je žao, da ga nikad nepohodi.

Već prie nekog vrēmena učinih Milu Svabeljevu pozornu, da bi dobro bilo, da gospoje i gospodične Kulmeru, kada se povratu, u znak svoga

štovanja što god naprave (žensko djelo). Danas mi priobći Mila, da ona ima već jedan plan, naime da mu se napravi veliki sag.

29. Danas na neizkazanu žalost našu čujemo, da je Čegel umro, on je bio movens ilirske stranke u varmedji varaždinskoj.

Razneo se je glas po magjaronih, da je biskup Gaja za se dao maljati. Povod tomu glasu dade to, što je, Maler Heinrich²⁰⁾ Gaja slikovao u biskupovom gradu, gde je imao svoju posaonicu (i ondje je izložen bio kip Bedekovića kancelara, maljan po istom maljaru za slavnu varmedju križevačku. Takvoća kipa nije još nijedan maljar maljao u Horvatskoj. Vidi Danicu od g. 1843.

Danas su išli ljudi Kvakaču na susret, sva je gotovo savska cesta od ljudih vèrvila, kao da idu pred kralja il kraljicu. Medjutim Martin u Zagreb Martin iz Zagreba, Kvakača nije danas bilo, već će kako se čuje sutra stići u Zagreb.

Juče je iz Beča došo grof Antun Erdödy (magjaron), pravi majmun. Teško da ga je Erdödica rodila. Kosu ima čèrvenu. To je onaj isti, kog je jedared krojač, prosti gradjan izpsovo i iz kuće svoje iztèrao, što je psovao na Ilirce. To je onaj isti, kog je provizor grofa Vilhelma Oršića smlatio, i pored česa morade kvitirati i izgubi penziu od šest sto forintih koju je kao kapetan vuko. Imade pako vèrlo lèpu gospoju, jednu od pèrvih krasoticah u Zagrebu, nu čini se da s njom najbolje neharmonira.

Zaner Bilder, Vilhelm Oršić, Jozipović, Sitkaj, Sèrpak, Pisacić, Bedeković igraš itd. Modrović, Laslović, Krajačić Adalbert. Motto: Difficile est satyram non scribere. Poznato prirèčje, al i ovdje prikladno.

Ovih je danah pogorio Babić. Izgori mu šta galj i štala. U šta glju je bilo od prilike 100 vozovah sèna i sve žito. Sve to postade žèrtvom plamena.

Ovih danah divanio sam s maljarom Heinrichom i on je medju ostalim kazo, da je nošnja horvatska monotona, uvèk samo bèlo i čèrveno.

Danas je u gospodarskoj posaonici bila Rušnovka. Obsirnije o njoj vidi cestopis Kollarov i Danicu.

Što je iz cestopisa o nami stajalo? —

Rušnovka itd. utemeljiteljica glavnice za sliku Draškovićeve vidi ilirske nar. nov. od g. 1843.)

Kao god što je ime grof kod nas strano, tako su doista i grofovi horvatski narodu strani izuzevši one, koji se knezovom imenuju. (Primèri.)

Rukavina Libsteinski u Tèrstu 'njegova ortografija).

Kristianović i njegov naslednik Schloissnig — sestra mu).

Milašinović. Šoštar kalendar. Danica Zagrebačka (sud Šafarikov o provincialnostih.

Sabljarov kućnik (njegovi rukopisi).

Kukuljevićev predlog u gosp. glavnom spravištu.

Čitaonice sve.

Zagrebački kazino

Manever u Ptuju i Nužan. Dva serežana, koji su tamo bili.

Katekizam, recenzie o njemu i preštampanje u Revue itd.

Pšmarica itd.

Ruže i tèrnje.

Štitonoša.

Almanah Havličkov.

Kolo.

Ilirske Nar. Nov. i Danica.

Němačke novine.

Croatia.

Pilger.

Jeka iz Oseka.

Kalendari naši u svih jezicích.

Knjižnice, biskupova, ak. zağr., varašdinska.

Horv. slav. gosp. družtvo.

Maljar Karas.

Skandali u Zagrebu. (Havliček.)

Paskvili u svih jezicích.

Pěsme neštampane.

Konsilium horvatskí.

Narodni muzeum, Mlinarić, Stubički distrikt. Vidi Nov. 1843.

Mladež seminarska.

Orfanotrofium.

Matica ilirska.

Putovanje ruskích profesorah.

30. Danas čujemo, da nije Kvakač uhvatjen, nego da je to samo puki glas.

Danas je Pogledička, koje je kćer pošla za Jozipovića, u 4 satih posle podne otišla u bašću i izvan bašće. Svađi su ju ljudi tražili i nigde je nisu mogli naći, i kažu, da su ju našli u 8 satih po mraku u jednoj grabi ležeću i spavajuću. Pripověda se, da se ona vërlo žalosti, što je njezin zet toli dèrzovit i budalast.

Danas sam čuo, da je u petak (27.) bilo spravište u Turovom polju, i da su plemići izjasnili se, da oni neće više da platjaju svojemu komešu u dieti 8 fr. srebra, jerbo su već na ubogačku palicu došli, i Klafurić je medju ostalima glavni govornik bio. Bog bi dao te bi se već jedanput osvěstili.

Juče je bila moja mati s jednom Šašinovčankom, ona joj je kazivala, Šašinovčani pravi su Horvati ali ne Iliri, jerbo bi inače morali štribru platjati. Mati joj je to izjasnila, a ona se je križom križala.

Danas je doktor Rauth (Ilir) u svojoj žestini šibao Dikovića (Magjaron) što se ovaj za Magjare toliko allegovao. Kazo mu je medju ostalim, da je on, premda glede na druge, siromah, pripravan ipak polak svog imetka žèrtvovati, samo da ti tepci Vugrohlepci propadnu.

D. 6. studenoga bit će veliko spravište u Varašdinu. Čujemo da će grof Juraj Oršić onamo poći. Da Bog dade. Čeglu je već bolje (kao što sam čuo danas od sina mu).

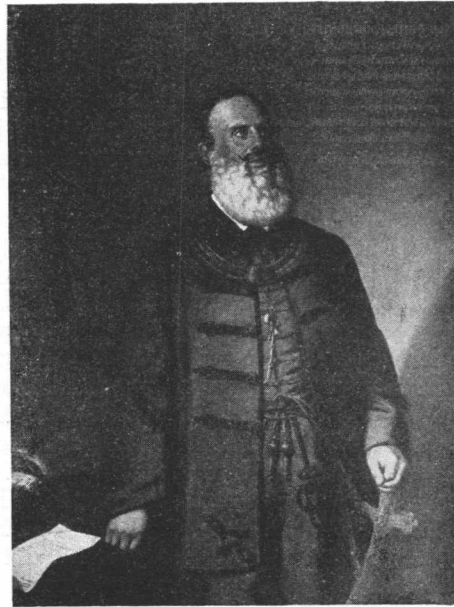
31. Danas sam čuo, da su Pogledičku tek sutradan izvan vërta našli u grabi spavajuću.

O turopoljskom spravištu čujem danas:

1) Da su někoji zahtěvali, da španski stol prestane (propade), u slěd toga bude samo zaključeno, da se sve znamenite pravde pretresaju ne po samom španu, nego da se imadu vazda pozvati još dva tri assessora.

2) Vice Comes Pogledić je predložio, da bi se svako tretje leto, a ne kao dosad svako leto obdèržavala reštauracia. Na to ga g. Klafurić vice-assessor potegne na račun, zašto to nije komeš sam poručio, nego samo njemu u privatnom listu pisao, imamo komeša, poslali smo ga u Požun, a on još ni je ni da bi jedne relacie dao. (Taj predlog propade.)

3) Predlog někdašnjega vel. sudca Pavlekovića, da se Turovo Polje odcěpi od varmedje zagrebačke i da se zamoli nj. veličanstvo, da priklópi Turovom Polju svu medju Savom i Kupom ležeću pokrajinu. Kla-

Ivan Nep. Erdoedy, vel. župan varaždinski.

Antun Dan. Josipović, komeš turopoljski.

furić ustade i reče: Da to nj. veličanstvo nikad dopustiti neće, da se čudi, kako sad u Turovom Polju sami tuđini harače i predloge čine, tuđine, koji niti komad zemlje tamo neimade, pa ako se što nepovoljnoga Turo-poljcem dogodi, s repinom maknu, pa tko će posle tèrpeti, nego Turopoljci. (Propade.)

4) Da u naprèdak ne samo 24 sudca, nego i svaki deseti čovèk od obćine pravo imade kao poklisar spravište polaziti. (Jerbo, Turopoljci od sudacah ništa nemoгу saznati. — Primljeno.)

Danas sam čuo od v. s. Čačk., da je reštauracia sll. varm. Zagr. u kabinetu potvrđjena, a sve kriv. i fišk. akcie da su kasirane. U var. kongr. d. b. stud. da Oršić, Drašković, Zengeval. Kažu da će Kaptol Zagr. dati nov jezik lijati.

Čujem da se u kane odredjeno proti Erdödyja publicirati neće.

Danas sam čuo novo zvono sv. Kralja 2. puta zvoniti. Meni se glas njegov osobito dopada. Akoprem mislim da je jezik preslab za toliku buku.

Danas se je Kukuljević vratio iz Senja.

1. studenoga. Danas sam ja izpunio 30. godinu. Dakle tri križa na ledjih.

U varaždinsko spravište sprema se više mladićah iz Zagreba, jerbo se čuje, da će tamo biti svi magjaroni pod predsjedom Nepomuka Erdödyja. Neće baš ni naša (ilirska) stranka ruke uz križ dèržati. Medju Zagrebci su: Dolovčak, Bogović, Horvat itd. Ide takodjer iz Zagreba Zengeval.

Čujemo danas, da se u marmaroškoj varmedi u spravištu slućila je bitka poradi vèrozakonskih stvari, da je 100 ljudih mèrtvih ostalo, da će Inkaj, kaj je za Požegu odredjen bio kao komisar za reštauraciju sl. i kr. grada Požege, na vrat na nos odići morao kao komisar u Marmaroš.

Danas sam opet čuo zvono zagrebačko (stolne cèrkve) zvoniti, meni se vèrlo dopada, samo je žvenk preslab, i čujemo, da će kaptol zagrebački dati nov žvenk lijati (od 5 centah i 50 funti).

Juče bio Schlosser kod mene i on mi je kazivo, da je bio u Gradcu u skupštini naravoslovacah, da im je pokazo jedno rastje, sasvim dosad nepoznato, što je on našo na razvalinah grada jednoga u Horvatskoj. Isti je obećao, da će društvu gospodarskomu pokloniti šopanane ptice, i sbirku rastja, što se nalazi u Hrvatskoj.

K. Klinggräff kazà m danas, da je cenzor a i komandirender sam zabranio, da se metne što god od njega, što je govorio u glavnoj skupštini hrv. slav. gosp. društva. To je veliki militarni servilismus i komplementiranje. U obće u naših gosp. sèdnica osrèdnoga odbora preveć se komplementira samo, a ne da bi što god ozbiljnoga radili. Dobro je, kad predsjedi Zdenčaj, a dobro je takodjer bilo, dok je u nas živio stari Nugent. — Što će na tu zabranu kazati podružnica Karlovačka, koja je tako lèpe predloge učinila, a gotovo na nijedan odgovor nedobila. To će njoj vèrlo žao biti.

Danas gospodarskom društvu stiže iz Gjurjevačke reg. vèst, da ausroulirani korporal Begović moli, neka bi se u naprèdak gosp. list pisao u horvatskom jeziku (narèčju) a ne slavonskom iliti ilirskom, inače da će on prisiljen biti ostaviti društvo. Znamo, čije je to mäslo. Župnika na Kapeli, koj još sve jednako okorno stoji u opoziciji proti Ilirizmu.

Danas čujem, da je reštauracia zagrebačka u kab. posve i sve akcie kriminalne da su ukinute. To isti kasiniste iliti Magjaroni pripovèdaju.

Juče je Schlosser izrazio se, da mu je sbirka od keberah u hrv. slav. gosp. društvu od svih poklonah majora Sabljara najvećma dopada.

Zora dalmatinska i njezina istoria (Starčević). Što je iz mene postalo, odkako sam se počeo vistirati.

2. studenoga. Danas sam čuo, da je ovih dana bio u Zagrebu Krišpin Robber, glasoviti spisatelj franceski. On je ponajviše bio kod Gaja i u čitaonici. Š njim se je razgovarao Mažuranić jedan i drugi, Babukić, Gaj, Užarević, Demeter. Neznam, zašto nisu i drugih nas zvali, da se š njim upoznaju. To je valjda opet bila politika Gajeva. Taj Francez je obišo sve južno-zapadne slavjanske dèržave i Gèrčku i te pokrajine dopadaju mu se osobito. O vladiki cèrnogorskom kaže, da je veliki despot.

Danas sam bio s Babukićem u Jurjevoj vesi (Opis), od $\frac{1}{2}$ 10 do $\frac{1}{2}$ 12 urah. Građi se sada put postrani onamo.

Danas mi je kazo Dolovčak i Sušić (jedni od onih, koji se zakleše Bogoviću) da će teško moći poći u Varašdin na kongregaciju.

Danas sam bio u narodnoj kavani sa Demetrom, Vrazom, Šandorom i Kukuljevićem. Zametnuo se govor o poglavitih talentih u Europi, i jedini ja i Vraz branismo Nèmcce. Drugi su kazivali, da Nèmcii imadu odviše teorije a malo prakse, zatim da se Nèmcii u pèsnicstvu, romanu, dramu, u veseloj igri nemogu da usporede sa Englezi i Francezi. To je istina, al su Nèmcii u filosofiji pèrvi, a filosofija je znanost nad sve znanosti.

Danas sam čuo, da se je inšpektor kom. Cèrnković preokrenuo, i da on dèrži s Iliri. Isto tako da su i sinovi od Jerića svi Iliri. (Čudnovato, kako je prije nekoliko danah sin Ferićev, jurat, po katekizam k meni poslao.)

Lexikon ilirski (Razgovor moj s Babukićem.) Kako je B. kazao, da lex. nekošta više Gaja nego 2000 fr. sr. (od čega na redakciju došlo samo najviše 600 fr. srebra, s kvartrom i dèrvi (jerbo su M. i P. imali svaki samo 15 fr. srebra na mēesec), kako je Gaj već više od 300 eks. po 5 fr. razprodao i tako već troškove sve pokrio, dakle ono što će odsad dobiti, da

je pravi čisti dobit.) Kako G. od tiskarnice vuče najmanje 2000 fr. čista dobitka. Kako je matrica samo na njegovu korist, pa on ipak na nju najvećma više, što jeftino prodaje i daje knjige. Kako Gaj na sve domorodce, a osobito na Kolara više, kleveta, psuje itd. bez ikakvog uzroka od strane naše itd.

3. Danas je bio kod mene Šandor Mirko, onaj isti, koj je u Pešti name-ravao bio izdati almanak ilirski, kog je tako slavno po svoj Europi razglasio, pak šta je bilo. Parturiunt montes, prodiť ridiculus mus adhuc pejus. Predbrojnici nedobiše niti almanaha, niti novacah. Taj čověk mladí koj je od otca svoga nasledio dvoje imanjiće i nešto još glavniće, neima sad ništa, već se u svakom gotovo broju nov. zagr. (něm. i horv.) čita, da će ovoga i ovoga dana biti kod njega sudbena licitacia. Naj-većma ga je posėko obėd, kog je Gaju u slavu dao g. — — Zatim inštalacia banova (odėća). Nu on polag svega toga još jednako časti i poziva stranke k sebi, vozi se četvoricom, dėrži u Zagrebu silazni kvartír.

U Varaždín odlaze ka kongregacii do 15 mladih ljudi. Drašković s Bogovićem.

Prėkojuće mi je govorio Klinggräff poradi svojih čitanjah i zamoli me, da mu tražim dvoranu. Najbolje bi bilo na harmici, nu ja tamo neznam mėsta. (anundacia). Klinggräff mi je povėrio, da želi utemeljiti Kleinkinderbewahranstalt. (Plan.)

Moja sbirka nar. pėsamah. Sabljarova sbirka. Vrazova. Kukuljevićeva. Kušljanova. Sreznjevskova. (Marakovićeva takozvana.)

Pismo Tordinćevo o Vėrovitićkom velikom spravištu.

Pismo o požeškom velikom spravištu.

4. Većeras je iz Praga i Beća vratio se grof Albert Nugent. Pripovėda, da se u Pragu mnogo govori češki.

5. Danas i juće odoše mnogi domorodci u Var. spravište i grof Albert Nugent, kako je čuo, danas čuo, da će tamo biti v. spravište, uputi se cdmah u Varaždín. Danas poslē podne krenu tamo Šandor Mirko. Čujem od Rőmera, koj je juće došo iz Zagorja, da se je tamo razglasila vėst, da slobodnjaci na konjih idu na stran g. Nep. Erdődya u varaždinsku kongr. To je nezakonito itd.

6. Danas sam čitao resolućiu kraljevsku, poslatu stal. i red. u dietu požunsku u obziru horvatskih ablegatah, da mogu slobodno latinski govoriti. Resol. je žestoko pisana, datirana od 4. list., publ. 2. stud. Kad ju je pal. pub. u smėšanoj sėdnici, nebi u njoj juratah, koji ni neslutíše, da će štogod takovoga biti. Stališi i redovi razidjoše se poparení. Nu sutra dan biaše cirkularna sėdnica. — Palatín je rećenu rez. blizu mėsec danah kod sebe dėržao.

7. Baron Khun Slavonac prenoćio je danas kod mog brata. On se je vratio iz Požuna, i pripovėdao, kako tamo stranke u naprot si stoje demokracićka i aristokratićka, Ban mnogo traktira.²¹⁾ Khunova obitelj je iz Tirolske nu on kaže, da je zauzet za Mağjare, jerbo je u rodu gotovo sa svimi mağjarskimí familiami. On sasvim time neodobrava postupanje Mağjarah s Horvati i kaže, da bi on, kad bi bio u Dieti proti njim votirao. Nu čudím se, kako on nema narodnoća ćuta.

Danas se je iz Beća vratio Zlatarović. On ništa nepripovėda i pravo jest. Samo to kaže, da se čuje, da će stvar reštauracionalno po svoj prilici zaspati u kabinetu.

Jahačica po modi. (Iz Rakovčeva obiteljskog albuma. U Gradskom Muzeju u Zagrebu.)

8. Juče se vrati moja mati iz Adamovca od Culifaja. Bilo je tamo i prostih plemićah Moravčanah i oni nisu tako izopačeni, ko što nam pripovēdaju Magjaroni.

Danas mi pade na um, nebi li dobro bilo, da Havliček pokloni jedan kip Nugentov Topolovčanom i Bosiljevčanom.

Mati mi kaže, da su mnogi magjaroni išli u Var. spravište, nu da su, vidivši, da mnogo Ilirah tamo ide, na izliku vratili se natrag. Nu naši se nedadoše prevariti. Sutradan odoše magjaroni opet u Varašdin.

Zaključki varašdinskoga spravišta pèrvoga dana (6. stud.).

9. Zaključki var. sp. drug. dana. (17. stud.) Nugent u Beč. (U Gradcu da se sastao s Köreskenjem.) Juče je pala s konja Adamovička. Prevratila se na putu u Maksimir Denksteinica.

Havliček kao kapetan sisačkog parobroda. Kolika će odanle korist izvirati za naše knjigotèrštvo.

Jučè vatra kod mene (kapetan Kl. i cigara).

Kako cenzor nije dopustio, da se rez. kr. u obziru ablegatah horv. štampa prije nego što izidje u magjarskih novinah.

10. Varašdinsku rep. napravio je Franjo Kukuljević. Danas sam bio kod Zdenčaja on je M. Erdödyja imenovao prascem i tužio mi se, da je on njega potvorio zato, što je u kongregaciji proštuiran, kao da je to tobož njegova kuhinja. Nadalje se je tužio, da je magjarska dikasteria vèrlo nepravedna: na Erd. reprezentaciju došla je odmah za nekoliko danah iz kancelarie i to za njega dobra odluka, a na rep. var. var. u istom poslu ništa a isto tako ništa na sve rep. slav. varm. Zagr., niti na dokončke državnoga našega sabora, jedino to, da je Jelačić (Magjaron) dobio penziju. On mi je kazao medju ostalim, da će naskoro i za njega udariti sat. Moguće rekoh, al vi možete barem još desetak godina živiti (sada mu je 66 g.) prie ću, rekoh, ja, nego li vi umrèti. To je sve moguće, odgovori on, al u tom je samo razlika, što stari moraju, mladi pako mogu umrèti. Čujemo danas, da su juče u kazinu zaključili, da, ako nedodje odgovor poradi reštauracie do konca ovoga mēseca, da ćedu u decembralno sprav. kaziniste oružani doći i zahtēvati, da se Zdenčaj svèrgne i udalji (tobože iz osvete poradi Erdödyja) Nu mislim, da će im žaba Kirje pēvati. Zdenčaj, kad sam mu to

kazivo, odgovori na to, da slobodno, samo ako većina to zaključi (Nu ja se nadam, da stranka naša nije tako kukavna.

Danas sam čitao u občinskih novinah obranu Ilirah, pèrvi pametni članak, datiran iz Požuna, samo mi se ne dopada, što je tamo Ilirizam pomješan s Katolicizmom (Slèpi ljudi.)

Grofica Vojkfica dala si je načiniti surku. Moj brat bivši ovih dana u Sv. Križu kod Adamovičke bolesne, pevo je skupa s njim (Adamovićem, suprugom, kontesom Vojkficom, bar. Khunom) ilirske pèsme, t. n. p. Dusi itd., Oj Iliri, Tko je rodjen).

11. Danas je za gospodarsko društvo mladji Kaper donio vagu za vozove. Ja sam mu pokazo naša tvorila i sбирke, i osvèdočio sam se, u koliko on (rodom Prus i inače mladić od 18—19. godinah) više znade u svakom obziru nego naši mladići.

Danas je bio kod mene Smodek. On marljivo regulira knjižnicu akademie zaogr. Ja sam mu kazo, neka, kad bude sve registrirano izda katalog knjižnice bibl. ak. zaogr.

12. Danas je iz Beča došao sudac Štajdacher. On pripovèda, da tamo stvari naše vrlo dobro stoje. Metternich je kazo, da je se Horvati, kao najvèrnii narod pod krunom austrijskom ništa neimadu bojati. Horvati su pokazali podložnost svoju kad im je uzeto ime ilirsko, pa ipak nitko se nije ni mako. Majlath bit će u stališ mira postavljen. A. Nugent je već u Beču, i dobio je već onaj isti dan, kad je stigo onamo, audiencu u 7 sati kod nadvojvode Ludovika. Kongr. varaždinska pobudi veliku viku u Beču. Palatin je naš najveći neprijatelj, u obziru jezika bila je došla zapovèd dva puta na njega, pa ju ipak nije publicirao, dok nije došla po Jud. curiae Regiae na njega ad ursoria. Majlath će se postaviti u stališ mira.

Sa sucem stiže takodjer sin Štajdacherov Henrik u Zagreb domu. Pripovèda, da su Magjari u sednici onoj, u kojoj je publicirana bila rez. u obziru jezika, kao kopljom udarem ubili, nu da su posle, posle stališke sednice kleli: Basam a kormanjost!

Danas je iz Siska stigo Havliček. On je kapetan parobroda sisačkog. (Opis statutah itd.) Jedan brod će se zvati Grad Zagreb, a drugi Osèk.

Danas je iz Srbije i Bosne stigo Antun Štauduar provisor Nugentov. Kaže, da stvar ilirska tamo vrlo dobro stoji itd.

⁷⁾ B a t t h a n y i de Nemetujvar spada u prastaro plemstvo, koje je dobilo god. 1481. obnovljenu grbovnicu. Ugarskim barunima postadoše 21. veljače 1628. u Prahu, ugarskim grofovima u Regensburgu 16. augusta 1630. (Adam). Knezovima postadoše za cara Franje I d. d. 3. siječnja 1764. i to Karlo grof Battyáni, vitez zlatnoga runa, velikog krsta sv. Stjepana itd. Baćani su već od XV. stoljeća u Hrvatskoj nastanjeni, te su bili vlasnicima Ludbrega i bili su viriliste hrvatskoga sabora. Ova je porodica dala Hrvatskoj tri bana: Franju (1524—1533) Adama (1693—1703) i Karla (1742—1756). Ovaj potonji bio je sin grofa Adama Baćana, koji je umro g. 1703. kao ban hrvatski. Rođen 1697. a umro u Beču 15. aprila 1772. proslavio se i kao vojnik, kao državnik, naročito za turskih ratova. Knez Filip Baćan, (o kojemu ovdje govori Rakovac), r. 1784 od oca Ljudevita i majke Elizabete Pergan, a bio je potomak bana hrvatskoga Adama. Knez Filip sagradio je, kao gospodar Ludbrega na svoj trošak novu školsku zgradu i odredio je, da se slična zgrada sagradi i u sv. Jurju. Obima zgradama dodijelio je posebne zaklade. G. 1860. je k. namjesničko vijeće po napatku kr. dvorskog dikasterija izjavilo svoje zadovoljstvo i priznanje radi posvjedočene revnosti u promicanju školstva tijekom g. 1859. I god. 1867. spominje se među dobrotvorima škola i knez Filip Battyáni u Ludbregu.

⁸⁾ J o s i p V r a č a n, rodio se je 6. veljače 1785. u Zagrebu, a umro je 25. januara 1849. u Zagrebu. Bio je poznat kao kajkavski pisac. Wurzbachov Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich donosi (u 51 knj. str. 309) njegov životopis, ali

veli, da je godina njegove smrti nepoznata. Cuvaj u svojoj »Gradi« spominje da je umro 15. siječnja 1849. premda upotrijebljuje Wurzbacha. Vračan je službovao kao upravitelj župe u Zajezdi, kao oltarnik u Varaždinu, gdje je bio i kateheta varaždinske gimnazije. 3. novembra 1815. postade župnikom u Ludbregu. Tamo postade i vicearhidiakon koprivničkog kotara. Bio je i prisjednikom sudbenog stola varaždinske i križevačke županije. Župnikom u Ludbregu bio je punih 29 godina.

Narodne Novine (Teč. X. 1844.) u svojem br. 9 od 31. januara donose da su imenovani kanonicima zagrebačkima »Josip Vračan, župnik u Ludbregu, Josip Clemens, župnik u Petrinji i Stjepan Ledinski, profesor bogoslovja«. Još kao ludbreški župnik bavio se književnošću. Napisao je: Szveti Bernard, igrokaz. Zagreb 1815. — Razlađanja svetih Evangeliumov, Varaždin 1823. — Veszela domorodna peszma po szinu domorodnem szpevana na den vpelyanya na stolicu Biskupie Zagrebechke C. Alexandra Alagovich. Zagreb 1830.

⁹⁾ »Zvonoljevarstvo« razvilo se u Zagrebu, kao što je poznato, u XV. stoljeću. Listine od g. 1457 i od 1488. spominju Iliju Benkovića kao zagrebačkog zvonoljevara. On je bio sin Benka Požežanina. Bio je stanovnikom grada Zagreba g. 1456. a g. 1457. kupivši kuću postade zagrebačkim građaninom. Ivan Kukuljević napisao je za »Vienac« g. 1880. opširni članak: »Zvonoljevarstvo u Zagrebu«. On govori i o ovdje pomenutom Henriku Degen u. On je u zvonoljevarstvu u Zagrebu naslijedio Antona Šifretera koji je umro 4. I. 1834. u 76. godini. Henrik Degen bio je rodnom iz Pruske te oženi Šifrerovu udovu a dobi po njoj i kuću na Ribnjaku. Prvo zvono što je izlio bilo je malo zvonce g. 1835. za neku crkvu. Zatim 1837. za fratarsku crkvu u Krapini srednje zvono. Iste godine prelio je staro zvono sv. Ladislava, lijevano g. 1721. Ivanom Foerstrom i Baltazarom Šmidtom. G. 1839. izli Degen poveće zvono za župne crkve u Kupčini i Lovincu. O zvonu, koje spominje Rakovac u svom dnevniku, veli Ivan Kukuljević: »Najveće zvono, što ga je izlio Degen i kojemu ne ima slična čitava Hrvatska jest zvono sv. Trojstva u zvoniku prvostolne crkve zagrebačke. Ovo zvono teži po staroj mjeri 115 centa 25 funta. Urešeno je sa slikama sv. Trojstva, Isusa na krstu, B. D. Marije i Magdalene, sv. Josipa i Stjepana kralja. Svršeno je dne 30. veljače(!) 1843. troškom kardinala i blagajne crkvene«. Napis, koji saopćuje Kukuljević nešto se razlikuje od Rakovčeva. »Staro zvono sv. Trojstva bijaše dvije godine prije uoči praznika [sv. Ladislava K. puklo, te ga stoga moradoše dati prelijati. Nije nam žalibože poznato, tko je prelijao ono staro zvono, nu po svoj prilici bijaše ili Franchi ili Foresti. Degenovo veliko zvono stavljeno je uz veliku svečanost, pratnjom muzike i mnoštva svjetine, iz ljevaonice na Ribnjaku, na kolima upravo za to zvono načinjenima. Vozilo je ta kola osam cvijećem i vrpcama nakićenih volova uz tutnjavu svih gradskih zvonova. U toj svojoj raspravi i opet Kukuljević drugačije veli o tome, kad je zvono dignuto i sad se razlikuje od Rakovca: »Tuj (kod prvostolne crkve) bješe posvećeno dne 18. listopada, i nakon umnih, ali veoma mučnih priprava sretno u zrak dignuto, otkuda i danas na velike praznike pobožan svijet u božji hram zove«. Degen je poslije izradio još mnogo zvonova u našoj domovini. Među ovim spominjem samo tri zvona, što ih je izlio za župnu crkvu sv. Petra u Zagrebu. Degen je tragično svršio. God. 1861. otputovao je u selo Molve, u Krajini, da digne novo zvono župne crkve. Tu pade pri namješcanju zvona i ostade mrtav. Tijelo mu nijesu prevezli u Zagreb, već je u Molve sahranjen.

¹⁰⁾ Opširnije o turopoljskim prilikama i povijesti Turopolja piše dr. Velimir Deželić u knjizi: Plemenita općina Turopolje. Zemljopis, narodopis i povjesni prijedlog. Uredio, napisao i troškom iste općine izdao Emilij Laszowski uz suradništvo dra. Velimira Deželića i dra. Milana Šenoe. U Zagrebu 1910. Tiskom Antuna Scholza. II. knjiga. U toj knjizi napisao je povjest novijega doba dr. Deželić i to: »Turopolje i ilirski pokret« zatim Turopolje od 1848. do danas. (Od str. 86 do 237.) Kad je 21. februara 1839. izabran u hrvatskom saboru turopoljski sin Nikola pl. Mikšić od Donjega Lukavca, protonotarom kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ispjevao mu je poznati rodoljub i pjesnik ilirski, poslije kanonik zagrebački Toma Gajdek pjesmu, koja počinje stihovima. »Veseli e Turopolje, ti ilirsko milo oko«. Ta pjesma kao da nam dokazuje, da u ono doba nije ilirsko ime bilo baš tako omraženo u Turopoljaca, jer ne bi Gajdek išao u svojoj pjesmi, posvećenoj turopoljskom plemiću, nazivati Turopolje »ilirskim milim okom«. Ali vremena su se brzo promijenila. G. 1839. počeo je zajednički ugarski hrvatski sabor narivavati svim narodima ugarske krune mađarski jezik. I g. 1840. kad je 12. decembra obavljena restauracija u gradu Lukavcu (dan prije radi nedjelje) te izabran opet per acclamationem komešom Antun Josipović, govorene su »Ilirske Novine« simpatično o tom događaju. Naročito spominju, da su Turopoljci oduševljeno vikali: Živio! i ističu, da su svečanost ovu i objed zaključile naše po izboru narodne pjesme kojih glasovi iz ustiju svih nazočnih, milo prelivajući se, dadoše novo svjedočanstvo, da narod naš, ma za čiju bilo volju od iskrenosti narodnosti svoje i ljubavi prama

njoj nikada nipošto propustiti kadar nije«. (Nar. Nov. 1840. str. 397). »Videći velike promjene, što se oko njih u domovini zbivaju, zamisliše se ozbiljno neki hrvatski rodoljubi, a posljedica njihova razmišljanja bila je, da se treba oprijeti tako snažnom i pobjedničkom prodiranju ilirske misli u narod. Nema sumnje, da je među ovim ljudima bilo uistinu ljudi plemenita srca i umnih glava i čvrsta uvjerenja. Neka maglovita ilirska narodnost nije im išla u glavu. Samo na osnovu starih pravica kraljevine Hrvatske i u savezu s Ugarskom mislili su, da je osiguran spas domovine, da su bez pogibli narodni i privatni interesi. Spominjanje srodnog, velikog ruskog carstva, uvadjanje mnogih novotarija, svakako je moglo u njima probuditi strah, da Hrvatska s Gajevim idejama polazi na sklisku stazu. Pak i ono Gajevo vječno »aula est pro nobis« nije moglo oduševiti stare borce za ustavnu slobodu i za posebna prava kraljevine Ugarske i s njom spojenih posestrima zemalja. Zar to nisu bili sinovi onih junaka, koji su se borili protiv Jozefinizma i centralizacije, zar to nisu ljudi, koji i sami nisu odviše dobra doživili od kralja?«. Ovi protivnici ilirštine sastaviše kolo ljudi kojima su na čelu bili grof Aleksandar Drašković i Antun Danijel pl. Josipović, župan turopoljski. Oni konstituirahu stranku protiv »ilirizma i panslavizma«. Za doba Rakovčeva dnevnika već se među Ilirima i Turopoljcima odnosno »mađžaronima« vodila krvava borba. Kad se je 30. maja 1842. imala iza punih 7 godina izvršiti obnova županijskih činovnika t. j. reštauracija, tad je taj došlo do krvi. Zanimljivo je, kako Gaj u svojim novinama unatoč toga Turopoljce blago sudu u »Nar. Novinama«. On veli: »Što se pako plemenite braće turopoljske tiče, kojima su od najstarijega vremena slobodu svoju općevali i koji su zaista jezgra plemenštine hrvatske, oni su općenito vrijedni i dobri ljudi, samo škoda, da se dadu varati i što u svom zaslijepljenju drže kukolj za pšenicu«.

¹¹⁾ Ime Mijata Sabljara, koji je vrlo zaslužan za svoga doba bio, danas se malo čuje. Rođen u Dubici, gradu u drugoj banskoj pukovnici, 5. maja 1790. Kažu, da potiče iz turske porodice. Otac, carski činovnik, poslao ga, kad mu je bilo osam godina u Wienerneustadtsku vojnu akademiju, koju ostavi kao zastavnik g. 1809. Vojevao je u Njemačkoj, Italiji i Dalmaciji, te se je tek 1815. vratio u domaju. Tu je namješten kod vojnog građevnog ureda. Godine 1826. postade građevnim kapetanom ličke pukovnije. Punih 14 godina bio je u toj službi. Iz dokolice bavio se je sabiranjem starina i povijesnim naukama. Bogate njegove zbirke predoše temeljem Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu. Kao naslovni major stupi 1841. u mir i preseli se u Zagreb, gdje se pridruži ilirskim prvacima. Od g. 1842—1848. bio je na Trsatu kao čuvar starina grofa Levela Nugenta. G. 1845—1849. proputovao je Istru, Otoke, Primorje i Dalmaciju. Epis toga puta »Arkiv za pověstnicu jugoslavensku«.

Kad je Rakovac 1851. umro, bude njegovim nasljednikom Sabljara. G. 1855. morao je ustupiti svoje mjesto Ljudevitu Vukotinoviću, tajniku gospodarskog društva, prirodoslovcu i pjesniku. Kad je Ljudevit Vukotinović postao velikim županom u Križevcu, ostade muzej neko vrijeme bez svakog čuvara. Dana 1. aprila 1862. imencovan je major Sabljara opet čuvarom, a kako je dosele bio besplatan, tako sada dobi neku platu. Sabljara je umro u Zagrebu, kao čuvar muzeja, 21. decembra 1865. Dvije godine prije smrti bio je prikovan uz svoju sobu i nije nikamo izlazio. Ipak je i tada marljivo dopisivao sa svima, o kojima je mislio, da imaju starine, pak je na takav način i u bolesti svojoj pribavio Narodnom Muzeju mnogi lijepi i dragocjeni predmet.

¹²⁾ Gaj je u to doba već imao neprijatelja, ali je i dalje izdavao svoju »Danicu«. Zanimljivo je zato vidjeti, koji su mu bili suradnici. G. 1843. izašla je »Danica«, tečaj IX, 1. i 2. broj kao »Danica Ilirska« zatim »Danica horvatska, slavonska, dalmatinska«. Pisali su u nju: Dragutin Rakovac: Ilirstvo (pjes., br. 1) — Jadranski soneti (8). — Galac Drag. Pozdrav Danici (2), Mornari (27). — Trnški Narodnost (4), U noć Minki, (pjesma, 34), Graničari na grobu pukovnika Mihajla Čuića (35), Otče naš (pj., 39). — Deme ter. Misli o ilirskom književnom jeziku (članak, 3), Pjesma na Milicu, po Vitorelu iz talijanskoga (5—12, 22). — Kaznačić A. Varka (pjesma, 6). — Dimitrović Špiro Slavenska hrabrost, domišljatost i sreća junačka (6), Nepoznati zatočnik, pripovijest iz češke dogodovštine (7—20). — Brlić A. T. Molba na Ladu (7). — Vukotinović Letošnje poklade u Zagrebu (feljton, 9—10), Stratiko (balada, 13), Ulomci pjesama (20), Ljetne misli (feljton (39 i 51). — Ivan Kukuljević Jezik naš u posljednjih stoljećih (rasprava (4), Uspomena na Veneciju (pjesma, 11), Ivan Oršić (historička crtica (12), Molba na vilu (pjesma, 19), Literatura talijanska (22—24), Udaljenoj ljubavi (pjesma, 31), Put u Senj (čl., 46 i 47). — Zlatarović Robert Prisposoda među pravom i krivom prosvjetom (13). — Na razvalinama gradine bilajske u Lici (pjesma, 15), Bolje i bez ruke, nego li bez glave (Lički govor, 26), Graničar (pjesma, 45). — Dragutin Seljan Opis Rascie i Prištine (članak, 16). — Ljubomir Martić Narodna pjesma bosanska (14), Jurjevdanske svetkovine (pjesma, 17). — Luka Ilić Kresnice ili

Ivanjska svetčanost u Slavoniji (crta, 19—21), Jakob pl. Svetić (44—45). — Medo Pucić Dopis iz Padove Kukuljeviću (26), Dopisi iz Italije (33), Domoljubi u Mletcih (dopis (50). — Josip Marić Mihajlo Čuić (35), Ferdo Rus an Društveni život u Belovaru (dopis 11). — Dragojla Jarnevićka Moj ljubovnik (pjesma, 41), Uhernik Zeuksis i Apellas (člančić, 44). — Zanimljivo je, da g. 1844. Dragutin Rakovac više ništa ne piše u Gajevu »Danicu«, dok Stanko Vraz piše. U ovom tečaju pišu još: Dragutin Galac, Pozdrav »Danici« (1), Promjena (14), Pitanja (45). — U broju 1. »Danice« javlja se, da je Franjo Jukić izdao u Spletu »Pjesne razlike Vicićeve.« Prva knjiga, koja ugleda u Dalmaciji 1843. novim pravopisom svijet. — Orest grof Pocić (Beč), Vila pjevačica (2), Pobožnost i književnost (člančić, 12). — Vukotinović Crne pjesme (3), Pjesme moslavačke (12). — Vjekoslav Babukić, Izvještaj o izdanju »Osmana« (3). — Ivan Katalinić, major u m., Poziv na »Historiju Dalmacije (3). — Pavao Štos, Prve misli o povratku zdravlja (6), Tužna uspomena (40), Slava u Zagrebu (od Kupe, 47). — Ivan Kukuljević, Korahjke (9), Ponovljena Srbija (20), Led i plamen (52), Vagi j. Izvještaj o predst. (11, 14). — Petar Preradović, Putnik (15). — O Nikoli Tomase u javlja »Danica« u broju 15., da kani izdati Narodne pjesme. — Dimitrije Demeter saopćuje Oglas »Iskre« za g. 1844. i sadržaj (16). — Antun Mihanović: Odziv »Danice« Janu Kollaru, Duge noći prospavamo (iz Soluna 1/2 1844., 18), Kamen dieva (40), Vidjena (sonet, 31), Požuda domovine (Mio ti je kraj, 50), Ognjeslav Ostrožinski, Sudbina, Na Bojani hladnoj vodi (26), Ljuba pjesnikova (29), Vile i umjetnici (30), Vuk i mamuze (36), Prelja (38), Bog živi! (41), Ljubomornost (42), Pobratimu Dani (46). — Stanko Vraz, Dioba svieta (Schiller, 35), Sidonija Rubido, Muzikalna zabava u Zagrebu (37). — U broju 42. govori se o slikaru Vjekoslavu Karasu. — Luka Ilčić, Soljansko jezero (članak, 45). — Ivan Trnški, Slika ljubavi Mini. (48.)

¹³⁾ Kako su se vremena izmijenila! 28. lipnja 1830. pisao je Rakovac u Peštu Ljudevitu Gaju »Ljubav horvackoga jezika po njih meni vtemelita vsaki dan lepšega i vekšega je prouzrokuvala sada...« (Građa za povjest hrv. književnosti, knj. 6., str. 161.) U tom pismu kaže Rakovac, da je Gaj u njemu utemeljio ljubav k hrvatskom jeziku, U drugom opet pismu od 27. malomešnjaka 1830. govori Rakovac o »plemenitoj peldi« o plemenitom primjeru, koji je Gaj podao svima Hrvatima glede jezika. Ali g. 1845. i dalje već su Rakovac i Vraz napadali Gaja kao egoistu, a kako se u ovdje iz Rakovčeva dnevnika vidi, smatrali su ga krivim radi mnogih narodnih i literarnih nedaća. (Sr. i Šurmin: Hrv. preporod, knj. II., str. 287.)

¹⁴⁾ »Kolo« su g. 1842. počeli izdavati Dragutin Rakovac, Stanko Vraz i Ljudevit Vukotinović. Ljudevitu Gaju nije se »Kolo« nikad sviđalo. On je tu reviju smatrao ozbiljnom konkurencijom svojoj »Danici«, premda je »Danica« bila porodični časopis, dok su izdavač »Kola« imali na umu veće pretenzije. Oni su nastojali, da »Kolo« bude prava književna revija. Oni to i kažu: »Nama treba, da se poznamo, treba da se o stvarih našega preporodjenja, kao i o drugih predmetih, koji narodu našem isto blizu srca leže, iskreno porazgovorimo, riječju: treba da se mi osvjestimo i narod da osvjestimo, da bude znao cijeniti svoja prava, svoje blago i tim da postane sretni sin i verni čuvar i branilac (najjače duševno) domovine svoje«. Hrvatsko je »Kolo« postalo jabukom razdora i na književnom polju.

¹⁵⁾ Nestašica papira za cijelo nije bio jedini razlog, što nije »Kolo« na vrijeme izašlo. Lako je Gaj imao tu svoje prste. Gaj je dapače izdavačima dao poručiti, da treće knjige »Kola« ne će štampati. Ali kada je čuo, da se Vraz i dr. dogovaraju sa Supanom, neka bi on dalje štampao »Kolo«, predomislio se je Gaj i po faktoru svoje štamparne poručio, hoće li treću svesku »Kola« štampati u Gajevoj Narodnoj tiskari. Tako je treća sveska izašla tek početkom g. 1843., a onda je zapelo izdavanje »Kola«. To je razumljivo, kad se pomisli, da je još prva sveska imala 600 pretplatnika, a sad je jedva jedvice prenumeriralo 200 pretplatnika Sakrivilo su to mnogo intrige ali i opće političke prilike. »Kolo« nije više izašlo do g. 1847.

¹⁶⁾ Nikola Zdenčaj Zahromićgradski spada bez sumnje među najzaslužnije hrvatske muževе onoga doba. Rodio se je u Velikom Ravnu kod Križevaca, na djedovskom imanju 6. decembra 1775. Škole je polazio u Zagrebu, gdje je g. 1793. svršio juridičke studije. Odmah iza svršenih nauka stupio je kao registrator u službu križevačke županije. Već g. 1794. izabran je županijskim velikim odvjetnikom, a malo zatim i županijskim velikim bilježnikom. G. 1808—1816. dvorski župan kaptolski u Zagrebu. Zatim vlastelin na svom imanju. G. 1827—1836. bio je podžupan križevačke županije. G. 1830 hrvatski poklisar na ugarskom saboru. Radi zasluga na tom saboru postade kr. savjetnikom i vitezom zlatne ostruge. Uredovao je već g. 1829. hrvatski, dok još nije hrvatski jezik proglašen službenim. Od početka ilirskog pokreta pridružio se preporoditeljima. 1836. upravitelj kr. komore u Zagrebu. 1838. veliki župan zagrebačke županije. Osobito je za-

služan, što je reštauracija 1842. dobro izašla za Ilirce. G. 1844. odstupio je sa svog mjesta. Umro je 28. IV. 1854. u Ravnu u 79. godini života, od staračke nemoći kao c. kr. komorski savjetnik. Sahranjen u župnoj crkvi ravenskoj 30. IV.

¹⁷⁾ Godine, u kojima piše Rakovac svoj dnevnik, bile su važne za našu povijest. Erdeljac grof Haller, koji je imenovan banom 16. juna 1842., imao je zadaću, da »pacifira« Hrvatsku. 11. januara 1843. izdao je kralj Ferdinand nalog, kojim se zabranjuje ime ilirsko, i svi znači ilirski. »Ilirske Novine« postadoše »Narodne Novine«. Madjar Mátsik postade censorom tiskopisa. 14. maja sazvan je požunski sabor. Prije toga bio je 22. travnja hrvatski sabor u Zagrebu. Taj sabor odgodio je Haller radi toga, jer su Madžaroni doveli proti običaju mnošinu seljaka plemića. 24. aprila opet je sabor otvoren, pak su izabrani u gornju kuću Herman Bužan, a u donju Karlo Klobučarić i Metel Ožegović, kao poslanici u požunski sabor. Oni su dobili naputak, da brane hrvatske pravice i da ne smiju govoriti madžarski već latinski. Ovaj hrvatski sabor bio je znamenit, jer je Ivan Kukuljević već prozborio hrvatski, predlažući, da se hrvatski jezik uvede kao »diplomatski«, saborski, narodni i nastavni. Ako je i taj Kukuljevićev predlog bio otklonjen kao preuranjen, ipak je za nekoliko godina usvojen.

¹⁸⁾ Bile su žestoke borbe, koje su imali hrvatski poslanici na požunskom saboru. Naročito se je protiv njih borio komeš Josipović. Madžari su stvorili zaključak i zahtijevali od poslanika u donjoj kući da govore madžarski. Zato su Ožegović i Klobučarić zatražili od konferencije, kojoj je predsjedao Haller, da ostave sabornicu. Zaključilo se, da hrvatski zastupnici ostanu kod svog prava, a uz to da se pošalje predstavka samome kralju. Madžari su u tom saboru zaključili da je jedino madžarski jezik služben u čijov Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, dapače da iza deset godina (od 1853) ne može nitko biti namješten u javnoj službi ni kao javni činovnik ni svećenik, koji ne zna madžarski. Taj zaključak kruna nije prihvatila već je 12. X. 1843. odredila, da se hrvatskim poslanicima »ima ostaviti na volju, da mnijenja svoja izriču bilo latinskim bilo madžarskim jezikom«. Ali Madžari ostadoše pri svojem, pak nisu dozvolili 1. dec. da Hrvati govore latinski, a kamo li hrvatski.

U januaru (23. I. 1844.) kralj Ferdinand, kad ga je na to nagovorio nadvojvoda Josip, odredio je, da se hrv. poslanici poslije 6 godina (to jest od g. 1850) imadu također na saboru služiti madžarskim jezikom. Nije ipak potvrdio odluke madžarskog sabora, da u našoj hrv. kraljevini postane madžarski jezik nastavnim. Uostalom ugarski je sabor 13. XI. 1844. raspušten, a 3. siječnja 1845. dopustio je car Hrvatima ručnim pismom upotrebu ilirskog imena, ali samo u literaturi. Cenzor Matsik je dignut sa službe, a postavljen za cenzora Hrvat Pavao Muhić. Na akademiji juridičkoj osnovana je nova katedra »za ilirski jezik i književnost.« Čitavo vrijeme Rakovčevog dnevnika vrtilo se oko pitanja restauracije zagrebačke županije. (Dr. Ferdo Šišić. Pregled povijesti Hrv. Naroda. Zagreb 1916. str. 292 i dalje).

¹⁹⁾ Grof Ivan Nepomuk II. Erdödy bio je upravitelj varaždinske županije. Naslijedio je »vrhovnog župana« grofa Karla Erdödyja. Ivan je bio u svoju čast uveden 11. kolovoza 1834. On se je malo pačao u županijske poslove. Sve su obavljali podžupani Švagel i Modych i Metel Ožegović. Ovaj je već onda bio veliki patriota. U glavnoj skupštini 5. februara 1844. prisilili su Ivana Erdödyja, da se odreče radi nesposobnosti upraviteljstva. Njegov odstup potvrdio je kralj na vlastitu njegovu molbu. Julijo Janković u knjizi: »Pabirci po povijesti županije varaždinske. Varaždin 1898.« (str. 103) opisuje Ivana ovako: Grof Ivan Nepomuk bio je po svom biću dobronamjerna čovjek, koji je plemenito i dobro mislio, u kojega bijaše više dobre volje, nego energične djelatnosti, više popustljivosti, nego odlučnosti, kad je trebalo stupiti pred one, koji ga napadoše. Popustljivost njegova najbolje se zrcali u njegovom geslu, koje glasi: »Ako ne možemo, kako hoćemo, a mi ćemo tako, kako možemo«. Isto je napisao na portretu njegovu, koji se čuva u velikoj dvorani varaždinske županije. Janković veli, da mu je neki gospodin, koji je četrdesetih godina veoma mlad bio, a nije spadao u kolo Nepomukovih prijatelja, rekao jednom zgodom, da Ivan Nepomuk Erdödy nije zaslužio onu katastrofu g. 1844. On da je bio čovjek dobrostiv i uvidavan. Poslije apsolutizma, kad se vratio oktobarskom diplomom ustav, nastupio je za velikog župana Šimuncića opet kao nasljedni veliki župan Ivan Nepomuk grof Erdödy te je 28. januara 1861. svečano ustoličen.

²⁰⁾ Thugut Heinrich. Za čudo je, da o tom slikaru, koga nazivlju »znamenitim bavarskim slikarom«, poznati Wurzbach donosi tek u bilješci (knj. 8. str. 231) ovo: Neki Th. Heinrich iz Beča i neki Thugut Heinrich iz istoga mjesta izložili su prvi u ožujskoj izložbi g. 1859. (novog) austrijskog Kunstvereina uljenu sliku »Dolce far niente« (900 st.); potonji u izložbi slikovnih umjetnosti u Beču g. 1859. crtež olovkom: Elegiju smrti sv. Sebastijana (250 st.) Obojica T. i Thugut valjda su jedna te ista osoba.

²¹⁾ Ban Franjo Haller, imenovan je banom 16. juna 1842. Bečka ga je vlada imenovala, da se u Hrvatskoj već jednom uredi prilike. Iza smrti bana Vlašića, vladao

SLAVA

PREUZVIŠENOMU I PRESVĚTLOMU

GOSPODINU GOSPODINU

GROFU

FRANJI HALLERU

HALLERSKÖA

NJ. C. K. APOST. VELIČANSTVA PRAVOMU TAJNOMU DARŽAVNOMU SAVĚTNIKU I^{te} I^{te}.

PRIGODOM NJEGOVOGA UMĚŠTJENJA

U ČAST BANSKU

KRALJEVINAH DALMACIE, HORVATSKE I SLAVONIE,

DANA 17. I 18. LISTOPADA 1842.

SMĚRNO POSVETJENA

ŠTOVATELJAH ILIRSKE NARODNOSTI

U ZAGREBU.

Tiskom k. p. i. nar. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.

je Hrvatskom biskup zagrebački kao locumtenens t. j. banske časti namjesnik. Za vrijeme tog crkvenog dostojanstvenika diže se silno narodni duh. 1811. osnovano je gospodarsko društvo, a g. 1842. uz zagrebačku čtaonicu »Matica ilirska«. Za njega se je dogodila i glasovita restauracija 30. maja 1842. u Zagrebu, u kojoj je ilirska stranka pobijedila. Zato su učestale tužbe protiv Haulika, da tobože potpomaže zagrebačkog velikog župana Zdenčaja, koji je najžešći Ilirac. Ilirci su doduše bili uznemireni radi Hallerova imenovanja, ali su ga ipak sjajno dočekali neobičnim sjajem. Pokažu li Ilirci svoju množinu i energiju, ban će za cijelo uz njih pristati. Zato je sve vrvilo od Ilira da o instalaciji banskoj poveća raskoš i sjaj, jer to da je malo ne ono »što krunjenje kralja.« Isti Turopoljci su došli pod ilirskim grbom. Stotine gospodja bilo je odjeveno u narodno odijelo. Svuda se vidala crvenkapa. Svuda je glazba svirala narodne budnice.

Manje je poznato, da su naši znameniti u ono doba ilirski pjesnici ispjevali svoje slavospjeve banu Halleru. Za cijelo su se kasnije stidili svojih pjesama, kad su Hallera izblize upoznali. Pred nama su dvije takove pjesme. Jednu je ispjevao Ivan Kukuljević. Ima naslov :

»Slava preuzvišenom i presvĚtloму gospodinu, gospodinu grofu Franji Halleru od Hallersköa, Nj. c. k. apost. Veličanstva pravomu tajnomu savĚtniku itd. itd. prigodom njegovoga umĚštjenja u čast bansku Kraljevinah Dalmacie, Horvatske i Slavonie, dana 17. i 18. listopada 1842. smĚrno posvetjena od štovateljah ilirske narodnosti. U Zagrebu. Tiskom k. p. i. nar. tiskarne dra. Ljudevita Gaja. 4 str.

Kako je pjesma zaboravljena, a za ono doba i inače važna, ispisujemo je ovdje u cijelosti:

Narod bĚdan, koj bez svakog štita
Na poljani duha, uma, prava
Boj za ono, što mu dá narava
Vodio je kroz toliko lita.

Boj vodio s groznimi dušmani,
U kom ljute gorke rane dobi,
U kom mal' da nij podleĝo zlobi;
Jer nij' imo tko da ga već brani.

Narod ovaj raduje se sada
S ushitjenjem javlja svoje čuti,
Jer p o b ě d u duhom vidi, sluti,
Čim mu posla štiti kralj, koj ga vlada

Taj štiti čvarsti ti si slavni Bane!
Koj ko otac braniti ćeš nas sine.
Jednog doma, trojne kraljevine.
I izlĉiti s v a k o g bolne rane.

PATRIOTICA SENSU
EXCELENTISSIMO AC ILLUSTRISSIMO
DOMINO COMITI
COMITI FRANCISCO
HALLERKEÖ
DE HALLERKEÖ,

S. C. & R. A. M. ACTUALI INTIMO STATUS CONSILIARIO.
etc. etc. etc.

IN REGNIS DALMATIAE, CROATIAE & SLAVONIAE
DIEBUS 17. ET 18. OCTOBRIIS 1842.

BANALEM DIGNITATEM CAPESENTI.

EX PARTE
NATIONALITATIS ILLYRICAE CULTORUM
CERNUE DICATA PER

PAULUM STOOS.

DISTRICTUS COLAPIANI VICE-ARCHIDIACONUM, ET PAROCHUM POKUPSKENSEM, NEC NON II. COMITATUM
ZAGRABIENSIS ET VARASDIENSIS SEDIS JUDICIARIAE ASSESSOREM.

ZAGRABIAE,

typis C. R. pr. II. Nat. Typographiae Dr. Ljudeviti Gaj.

Opet bude: prost od svih krivina.
Da pod te b o m Ilir, što biaše,
Mi od te be ne tražimo ina,
Nego da nam čuvaš, šta je naš e,

Da pod te b o m uzvisimo blađi
Jezik rodni, svetu dom ov inu,
Da nam ustav, prava ne pog inu,
Da ostane vjera nam u snagi.

Svârši, svârši ova — i srêd doma
Vratit će se našeg opet sloğa,
A glas c è l o g roda ilirskoga
Vikat će ti: »Živio vèkoma«.

Ivan Kukuljević.

Dругу је pjesmu napisao naš slavni pjesnik Pavao Štoos, a glasi joj napis:
»Patriotica sensu excellentissimo ac illustrissimo domino comiti Francisco Hallerkeö S. c. s. M. actuali intimo status consiliario etc. etc in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, diebus 17. d. 18. octobris 1842. Banalem Dignitatem cape senti, ex parte Nationalitatis illyrica cultorum cernue dicata a per Paulum Stoops, districtus Colapiani vicearchidiaconum et parochum Pokupskensem, nec non II. comitatum Zagrabiensis et Varasdiensis sedis judicariae assessorem. Zagrabiae typis (C. R. pr. d. Nat. typographiae Dr. Ljudevit Gaj. 1842. fo.) 4 str. U duđoj latinskoj pjesmi nazivlje Stoops bana podkraljem: »prorex«.